

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, проректора з наукової роботи,

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Маргасової Вікторії Геннадіївни

на дисертаційну роботу **Калашникової Ганни Олександрівни**

на тему: **«Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору України»**,

поданої до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття

наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

На підставі вивчення матеріалів дисертації, опублікованих за дослідженою темою наукових праць здобувача, а також матеріалів щодо апробації й практичного впровадження результатів виконаного здобувачем Калашниковою Ганною Олександрівною наукового дослідження, можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості базових положень, висновків й рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних наукових результатів, повноти їх викладення в представлених наукових працях і визначити загальну оцінку проведеного дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дослідження. Залучення інвестицій в аграрний сектор економіки та формування дієвого інвестиційного ринку за участю, як бізнесу, так і державних структур є основою розвитку галузі. Сьогодні інвестиційна сфера привертає все більшу увагу українських вчених і практиків, зокрема, в агробізнесі, де спостерігається стійка позитивна динаміка розвитку новітніх інтегрованих структур, підприємств та напрямів діяльності. Поряд з цим подальший розвиток аграрного сектору зустрічає ряд викликів таких як: активний ріст міського населення, екологізація виробництва і суспільного життя та, як наслідок, зростання потреби в високоякісних, екологічно чистих продуктах харчування, підвищення вимог національної продовольчої безпеки, домінування технологічних чинників в забезпечення ефективності сільського

господарства, динамічність технологій і бізнес-моделей в агробізнесі. Ключову роль у подоланні викликів аграрного бізнесу відіграє підвищення інвестиційної привабливості сектору, розширення притоку приватних інвестицій та обґрунтоване державне регулювання з урахуванням повоєнного відновлення галузей економіки.

Вказане обумовлює необхідність розвитку і обґрунтування теоретичних і методичних засад ефективного інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України та розроблення практичних рекомендацій щодо його удосконалення. Відтак, дисертаційне дослідження Калашникової Ганни Олександрівни на тему: «Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору України» є актуальним та своєчасним. Враховуючи зазначене, рецензовану роботу слід визнати актуальною і такою, що має наукове і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Наукові засади ефективного господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0116U001708), де автором розроблено базову модель інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки країни за чотирма основними компонентами «інвестиційна архітектура», «інвестиційне забезпечення інноваційних продуктів», «інвестиційний клімат» «стимулювання інвестиційної активності», що дозволить забезпечити обґрунтування вибору пріоритетних напрямів інвестиційного забезпечення, джерел інвестування, вибір інвестора, визначення інструментів інвестиційного забезпечення, прогнозування обсягів інвестування з аналізом ефективності попередніх даних і з можливістю їх практичного застосування.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Досягнення поставленої мети й виконання завдань забезпечується вдало підібраними методичними прийомами та вмільм застосуванням методики дослідження. Теоретико-методичною основою дисертації є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання явищ і процесів.

Зокрема, метод аналізу та синтезу, моделювання, формалізації – при дослідженні теоретичних засад теоретико-методичних основ інвестиційного розвитку; методів регресійного аналізу в аспекті екстраполяції трендів-при діагностиці стану функціонування аграрного сектору; метод таксономії – при визначенні рівня формування компонент інвестиційного потенціалу сектору галузі та аграрних підприємств Черкаської області; метод головних компонент – при визначенні пріоритетних напрямків підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору; метод експертних оцінок – при визначенні впливу напрямів моделі на підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору (макро-; мікро рівень); методу екстраполяції даних за поліноміальною математичною функцією – при прогнозуванні показників інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору); абстрактно-логічний метод – при формулюванні висновків за результатами проведеного дослідження. Метою дослідження є розробка та обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо ефективного інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Ознайомлення з дисертацією дає підстави стверджувати, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, у є переконливими достовірними, логічними та обґрунтованими. При їх обґрунтуванні використано положення економічної теорії, економіки, наукові розробки зарубіжних і вітчизняних учених-економістів, присвячені проблемам інвестиційного забезпечення аграрного сектору; законодавчі й нормативно-правові акти України, матеріали Міністерства економіки, торгівлі і сільського господарства України, аналітичні матеріали, дані Державної служби статистики України, звітності аграрних підприємств Черкаської області, ресурси мережі «Інтернет», матеріали міжнародних конференцій, монографічних джерел, періодичні видання, результати власних розрахунків та досліджень автора.

Зміст дисертації охоплює ключові аспекти обраної теми дослідження, поставлена мета досягнута, завдання вирішені, а практичні рекомендації

сформульовано у висновках до окремих розділів і до дисертації у цілому.

Наукове дослідження проведене на високому рівні. Аналіз літературних джерел за темою дисертації дозволив здобувачу сформулювати як теоретичні, так і методичні засади наукової роботи. Загальний перелік використаних джерел налічує 214 найменувань. При цьому слід зазначити, що наукові джерела використано здобувачем переважно критично – з проведеним аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій авторів, що свідчить про наукову зрілість автора та його загальнонаукову культуру.

Підготовлені висновки (до розділів та загальні) відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Поставлені здобувачем завдання дозволили всебічно розкрити тему наукового дослідження та досягти його мету. Мета відповідає встановленим вимогам і не викликає заперечень об'єкт дослідження – процеси інвестиційного забезпечення аграрного сектору країни, регіону, підприємства; предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та практичних засад формування інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору України.

Виходячи з цього підтверджую, що одержані результати досліджень, висновки та рекомендації дисертації здобувача Калашникової Ганни Олександрівни мають високу ступінь обґрунтованості та є достовірними.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо процесів інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України, базуючись на кращих світових практиках і міжнародному досвіді. У дисертації за допомогою використання широкого спектру методів дослідження Ганна Олександрівна Калашникова обґрунтувала підходи щодо ефективного інвестиційного забезпечення аграрного сектору, регіону, підприємства.

До найбільш вагомих наукових положень, які характеризуються новизною або її елементами, слід віднести наступні:

Надзвичайно актуальною є запропонована здобувачкою модель впливу ризиків на рівень формування інвестиційного потенціалу аграрного сектору в умовах розширення географії активних бойових дій на решті території України та в умовах ведення активних бойових дій, із використанням когнітивного моделювання, що підвищує ймовірність результатів прогнозування значення рівня інвестиційного потенціалу саме з позиції забезпечення інвестиційного розвитку аграрного сектору в умовах надзвичайних викликів.

Заслуговує на увагу запропонована парадигма інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України на основі системного підходу щодо забезпечення інвестиційних процесів із поєднанням різних структурних компонент, що взаємодіють між собою, яка посилить розуміння інвестиційного потенціалу аграрних підприємств і складових його формування. Запропоновано інвестиційне забезпечення розглядати як складну систему взаємопов'язаних функціональних компонент (виробничі, економічні, трудові, природні ресурси та ресурси інвестиційної активності), що розвивається.

Актуальною та практично важливою є слушна пропозиція автора щодо застосування удосконаленої методики розрахунку таксономічного показника рівня інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектора, через формування вектор-еталонів компонент інвестиційного потенціалу у розрізі економічної, соціальної, екологічної, інвестиційної та виробничої компонент, дозволило провести оцінку інвестиційного потенціалу досліджуваних підприємств з чіткішим розумінням складових оцінювання інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки, що в кінцевому підсумку забезпечить підвищення рівня інвестиційного забезпечення аграрного сектору.

На основі використання методу головних компонент дисертанткою визначено напрями, які найбільш суттєво впливають на інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору, зокрема: для аграрного сектору – «інвестиційна архітектура», «інвестиційне забезпечення інноваційних проєктів», «інвестиційний клімат» та «стимулювання інвестиційної активності»; для аграрних підприємств – «розвиток інноваційної

інфраструктури», «збалансування системи управління інвестиційною діяльністю», «активізація інноваційної діяльності (агроінновації)», «оптимізація структури формування інвестиційних ресурсів», «механізм формування інвестиційних ресурсів», «активізація попиту на інноваційну продукцію», «збалансування інвестиційних потоків», «зниження інвестиційних ризиків».

Потужним доробком здобувача є розроблена і запропонована до практичного використання модель системи інвестиційного забезпечення аграрного сектора з відображенням авторського розуміння таких напрямів підвищення ефективності інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору як: «інвестиційна архітектура», «інвестиційне забезпечення інноваційних проектів (агроінновації)», «інвестиційний клімат», «інвестиційна активність», що сприятиме розробці детальної інвестиційної програми у контексті розробленої інвестиційної стратегії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методико-прикладного забезпечення процесів ефективного інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки України.

Результати дослідження щодо інвестиційного забезпечення аграрного сектору в цілому та сільськогосподарських підприємств, зокрема, будуть використані під час другого етапу реалізації Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021–2027 роки і при підготовці плану економічного розвитку й інвестиційного забезпечення його втілення фермерським господарством «Щедрий РІК» Лубенського району Полтавської області.

Рекомендації щодо оцінювання інвестиційного потенціалу, як необхідної передумови ефективного розвитку галузей національного господарства були використані при підготовці інвестиційної стратегії ТОВ ТД «Агро-Ензим» на 2023-2025 роки.

Окремі результати дослідження використовуються у навчальному процесі Національним університетом біоресурсів і природокористування України при підготовці фахівців освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 051 «Економіка» та при викладанні дисципліни «Економіка підприємств».

Повнота викладення наукових результатів дисертації в публікаціях.

Основні положення та висновки дисертації відображено у 9 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях, 3 тези наукових доповідей.

Достатньою є апробація результатів дисертації.

Основні теоретичні положення, наукові ідеї, практичні результати дисертації були обговорені й висвітлені автором на: Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України» (м. Вінниця, 08 квітня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку агро- та електроінженерії» (м. Березани, 10 квітня 2020 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Державна підтримка аграрного сектору економіки в контексті світового досвіду. Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції» (м. Миколаїв, 20-22 травня 2020 р.).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертація та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами з дотриманням системного викладення матеріалу. Робота написана державною мовою, стиль викладення матеріалу – науковий, літературний. Текст дисертації переважно позбавлений граматичних і орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Висновки та пропозиції, що викликають певні сумніви, зауваження або вказують на окремі суперечності та можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації. Оцінюючи дисертацію Калашникової Ганни Олександрівни, яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід висловити деякі зауваження, які відносяться до дискусійних питань та побажань:

1. Слушними є пропозиції автора, щоб віднести науковий підхід до

комплексного дослідження методичних аспектів оцінювання інвестиційного забезпечення аграрного сектора України, шляхом оцінювання його інвестиційного потенціалу (С. 58-64). Проте, на нашу думку, дана пропозиція потребує більш глибокого обґрунтування та доведення, оскільки вважаємо за доцільне, автору слід було б приділити більше уваги алгоритму здійснення такого дослідження на рівні регіону та держави в цілому, зокрема й у частині порівняння та поєднання окремих показників.

2. Автор на високому професійному рівні розкриває методичні підходи до економічної оцінки формування інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектору України (С. 105-114). У зв'язку з цим дисертантці необхідно було б більш детально звернути увагу на можливість застосування приведеної методики в цілому по Україні.

3. В п. 3.2. автор пропонує власну модель інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. На нашу думку, для полегшення сприйняття поданого графічного матеріалу та розширення аудиторії, що прийме до уваги й впровадить запропоновану модель, варто додати розрахунки показників та індикаторів до кожного рисунку. На нашу думку, окремі показники у цій моделі потребують посиленого обґрунтування.

4. Дискусійним є запропонований автором в п. 3.3. прогноз інвестиційного розвитку аграрного сектору України з урахуванням ризиків в умовах надзвичайних викликів для економіки країни. Вважаємо що побудовані прогнози значно посилили б розподіл за різними сценаріями залежно від впливу ризику, зокрема песимістичний, оптимістичний, а також реалістичний.

Висловлені міркування у переважній більшості стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації Калашникової Ганни Олександрівни, а свідчать лише про її актуальність, комплексність та багатогранність досліджуваних здобувачем проблем.

Зазначені зауваження в цілому не впливають на високу оцінку дисертації Калашникової Ганни Олександрівни, а свідчать лише про її актуальність, комплексність і багатогранність досліджуваних автором проблем.

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію офіційного опонента й не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Калашникової Ганни Олександрівни за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація Калашникової Ганни Олександрівни відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Калашникова Ганна Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:
проректор з наукової роботи
Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
доктор економічних наук,
професор

Вікторія МАРГАСОВА